

Bomen en struiken van het Houtmanpad, Haarlem



De zo gewilde rust, die gezondheid bevordert, kunnen mensen hier nog beleven.

Bomen en struiken Houtmanpad Haarlem

Een inventarisatie

Inleiding

In het kader van het voornemen van Gemeente Haarlem om het bestaande voetpad 'Houtmanpad' uit te breiden met een fietsverbinding, is voor de Stichting Behoud Houtmanpad e.o. en de Bomenstichting vertegenwoordigd door de Haarlemse boomwachters, deze inventarisatie gemaakt van de bomen, struiken en hakhoutstoven aan het Houtmanpad.

De Gemeente Haarlem heeft het voornemen om een aantal oude bomen en hakhoutstoven te verwijderen om de uitbreiding van het voetpad met een fietspad mogelijk te maken en de oorspronkelijke waarloop te versmallen.

De Brouwersvaart, een monument waardig.

Uit het speuren in de historie van de Brouwersvaart valt op te maken dat er rond 1650 al over een duinbeek geschreven wordt die liep van de binnenduinrand naar Haarlem. Deze duinbeek is later uitgegraven om boten met groente en zand van buiten de stad, naar de stad te kunnen vervoeren

Doordat het stadswater steeds meer vervuilde, groeide de behoefte aan schoon duinwater. De blekers werd het gebruik van schoon duinwater ontzegd. Rond 1750 werd de verdiepte duinbeek opnieuw verbreed en uitgediept en kreeg de naam Brouwersvaart. Helder kwelwater uit de kolk kon zo vloeien via de Brouwersvaart naar de stad en zo werd het kwelwater naar de bierbrouwers gevaaren.

Rond 1840 is de Brouwersvaart een geliefkoosde plek voor uitstapjes van Haarlemmers.

In 1867 vermeldt het Nederlandsch tijdschrift voor Geneeskunde dat de eerste waterleiding van de Brouwerskolk naar de stad wordt aangelegd.

Heden ten dage is de Brouwersvaart en het Houtmanpad nog steeds een geliefkoosde plek om te wandelen en ademt de omgeving een eeuwenoude sfeer uit. Met de Historische Vereniging Haerlem kan men te voet dit zelf beleven.

Dergelijke historische paden als het Houtmanpad, behoren tot historische landschapselementen, met nog merendeels de authentieke en ook genetisch waardevolle beplanting, die in West-Nederland erg zeldzaam is geworden. De bomen horen bij de geschiedenis van dit landschap en deze vormen samen een inspiratiebron voor onze identiteit. Door onzorgvuldig beheer wordt het in onvervangbaar. Het Houtmanpad is een plaats op de monumentenlijst waardig als historisch groenobject. De bescherming van het Houtmanpad is dringend aan te bevelen en kan mogelijk gemaakt worden als de alternatieve fietsroute wordt aangelegd.

Begroeiing Houtmanpad

In dit artikel worden 38 inheemse bomen en struiken beschreven die deel uitmaken van de begroeiing aan de noordzijde van het Houtmanpad. Van alle in hierin opgenomen bomen is de soort, het aantal stammen, de stamomvang, soms de grootte van de voet van de boom

beschreven met een daarbij geplaatste foto. Hier en daar zijn coördinaten opgenomen om aan te geven waar dit pad is.

Een aantal bomen is zeker ouder dan 80 jaar, wellicht uit de 18^e eeuw en zij vertegenwoordigen samen een schoonheidsfunctie waar door veel mensen al jarenlang de schoonheid van wordt gewaardeerd en beleefd. Zij geven vorm aan een historische route, waar jonge steden als Almere jaloers op zouden zijn.

De bomen en struiken maken onderdeel uit van de Hoofdbomenstructuur op wijkniveau van de Gemeente Haarlem en vormen een migratieroute voor natuur in de stad.

Aan de zuidzijde van het Houtmanpad staat een haag eveneens van een behoorlijke ouderdom en met een grote variatie aan soorten. De haag bestaat uit es, eenbladige es, iep, gewone en noorse esdoorn, gewone braam, klimop, lijsterbes, haagliguster, zomereik gewone vlier en eenstijlige meidoorn. Bijna al deze soorten behoren tot de inheemse flora.

De bomen en struiken langs het Houtmanpad vertegenwoordigen een grote natuurwaarde doordat zij tot inheemse flora behoren en door hun gunstige ligging in het landschap. Door zoninstraling vanuit het zuiden en de luchtvochtigheid van de vaart is er een gunstig microklimaat voor dieren, ongewervelde dieren en de planten om zich goed te ontwikkelen. Bij onderzoek op de Zwarte els is geconstateerd dat er 90 verschillende ongewervelde dieren op zijn aangetroffen en op wilgensoorten wel 450 soorten.

Aan het begin van het Houtmanpad zijn op 11 augustus 2012 vleermuizen waargenomen. De mogelijkheid bestaat dat het pad en of de vaart deel uitmaken van een migratieroute voor vleermuizen.

Bedreiging

Aan beide zijden van het Houtmanpad groeien bomen en struiken. Door de naastgelegen Brouwersvaart is er een begrenzing voor de wortels van de bomen en struiken en neemt het pad zelf een cruciale plaats in voor de groei van de bomen en struiken om zich te handhaven. Een ander gebruik, b.v. door de grootte van zware machines kan een enorme belasting betekenen voor de houtopstanden.



Foto: De haag van het Houtmanpad.

Soortenlijst

Hieronder de beschrijving van de bomen, struiken en hakhoutstoven. Waar van toepassing is ook de omvang van de boomvoet opgenomen. Te beginnen aan de westzijde van het Houtmanpad:

- Bomen van het eiland na de Schoonoordbrug.
- De bomen en struiken na Bartlehiembrug.
- Bomen na 'Uk aan zee'.
- Struik en bomen na de Houtmanbrug tot de brug voor de viaduct.

De grootte van boomvoeten zijn aangeven in omvang op maaiveld niveau. Van elke boom is de omvang opgemeten op 1.30 mtr. hoogte.

Bomen van het eiland na de Schoonoordbrug.



Foto: Op dit eilandje staan aan de noordoever drie wilgen en een meidoorn.

1. Struik: Gewone viler, *Sambucus nigra*
Stam 1
Omvang 40 cm.

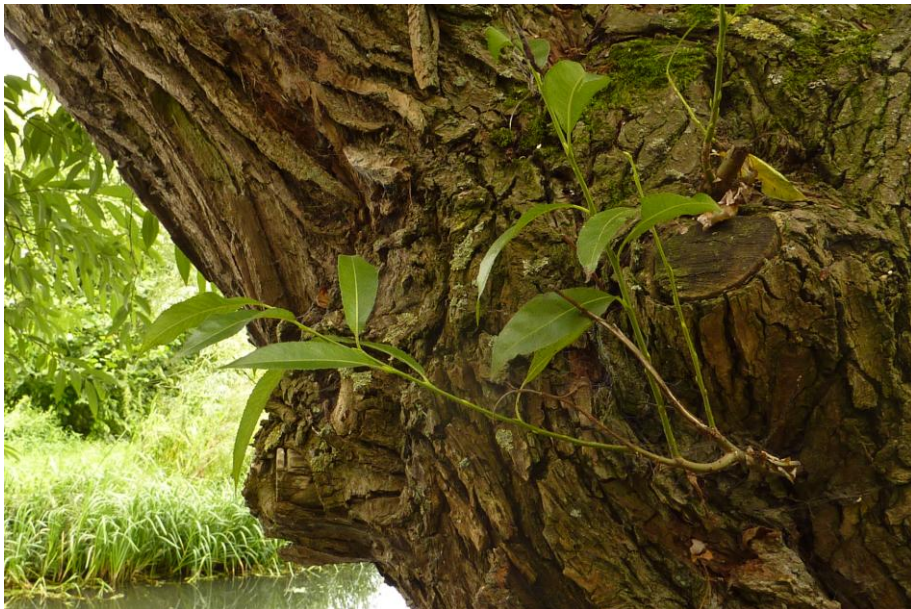
2. Boom: Wilg, *Salix fragilis/alba* (101.983-488.912)

Stam 1, omvang 2.61 mtr.

Voetomvang 2 mtr x1.60 mtr.

Boomvoet is in de hele berm te zien. In het schelpenpad is een verhoging te zien ter hoogte van de boomvoet, vermoedelijk loopt de boomvoet door onder het schelpenpad.

Door scheefstand kan de boom geen wortelschade verdragen.



Detail *Salix fragilis/alba*.

3. Boom: Wilg, *Salix fragilis/alba*

Stam 2, omvang 2.25 mtr.

omvang 1,54 mtr.

Voetomvang 1.90 x 2.00 mtr

De boomvoet splits zich in twee stammen vanaf de oever het water in. In de berm zijn houtknobbels te zien van de boomvoet tot aan het schelpenpad, die waarschijnlijk ook onder het schelpenpad door lopen.

Door scheefstand kan de boom geen wortelschade verdragen.



4. Boom: Wilg, *Salix fragilis/alba*

Stam 2, omvang 2.74 mtr.

omvang 1,57 mtr.

Voetomvang 2.80 x 130 mtr

De boomvoet loopt zichtbaar onder het schelpenpad.

Door scheefstand kan de boom geen wortelschade verdragen.



5. Stuijk; *Crataegus monogyna*, Eenstijlige meidoorn

Stam 1,

Omvang: 80 cm. Met klimop aan de stam.

Stoofomvang 80 x 30 cm

De voet van de struik loopt vermoedelijk door in de berm, dit is te zien aan een verhoging in de berm.



De bomen en struiken na Bartlehiembrug.

De bomen en struiken groeien hier aan de waterkant en langs het voetpad dat door wandelaars en fietsers gebruikt wordt. Het aanleggen van een fietspad en verandering van de inrichting betekent een grote belasting voor de bomen en de haag, waardoor hun voortbestaan in gevaar komt.



Foto: Houtmanpad .

6. Hakhoutstoof in het water, tegen de beschoeiing aan. Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Meerdere kleine takken tot 1 mtr hoog.
7. Hakhoutstoof: *Alnus glutinosa*, Zwarte els (coördinaten 102.040-488.888)
Stammen 6, omvang gemiddeld 30 cm
Stoof 60x 40 cm.
De voet van de boom, 110x90 cm, loopt verder langs de oever van het water.



8. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stammen 9,

Stamomvang, de dikste 53 cm en 60 cm doorsnee hebben.

Voet van de boom 110x 90 cm



9. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stam 1 die hogerop splitst in 3 takken.

Stamomvang 61 cm.

Voet van de boom 65 x 50 cm



10. Boom, Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam op 1 voet, vertakt in 3 stammen
Stamomvang 45, 34, 28 cm



11. Boom Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam korte centrale stam die vertakt in 3 stammen,
Stamomvang 56, 42, 40, 40 cm
Voet omvang 52x 61 cm



12. Hakhoutstoof: *Alnus glutinosa*, Zwarte els, met klimop.
Stammen 9,
Omvang gemiddeld 50 cm.
Hakhoutstoof omvang 140 x 75 cm.
De stoof groeit deels over het water en deels in de berm.



13. Boom Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stammen 9 stammen,
Omvang
Hakhoutstoof 1.30cm x 85 cm



14. Geknotte stam, Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Takken laag bij de grond
Omvang niet van toepassing



15. Hakhoutstoof: *Alnus glutinosa*, Zwarte els
Stam 2 en 1 korte stam
Stam omvang 48.5 cm, 50 cm
Grote boomvoet.



16. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*,
Stammen 9, en kleine takken
Omvang gemiddeld 48 cm
Stoofomvang iets boven maaiveld: 1.60 x 80 cm.
Grote hakhoutstoof!



17. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 1
Omvang 60 cm



18. Boom: *Salix alba*, Schietwilg

Stammen 3, een in het water, een op de oever met uitloper

Stam omvang 40cm, 88 cm en 1.40 cm.

Grote boomvoet in de berm



19. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stammen 6, waar een Gewone vlier (*Sambucus nigra*) doorheen groeit

Stamomvang grootste 112 en 73 cm

Voetomvang 112x 80 cm





De zo gewilde rust, die gezondheid bevordert, kunnen mensen hier nog beleven.

Bomen na 'Uk aan zee'.

20. Hakhoutstoof: Schietwilg, *Salix alba*, met klimop. (coördinaten 102.175-488.982)
Veel takken
Stoof op 70 cm hoogte 1.20 x 80 cm.
Vaak gesnoeid.



21. Hakhoutstoof Schietwilg, *Salix alba*
Groeit in het water
Veel kleine takken



22. Twee bomen, Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 1 omvang 68 cm en stam 2 omvang 73 cm



23. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*,
Hakhoutstoof: 1 waaruit 3 stammen groeien
Omvang dikste stam 60 cm
Stoof 2.50 mtr. x 200 cm.
Grote hakhoutstoof



Foto: Hakhoutstoof 23 met zicht op de overkant van de Brouwersvaart en de heg.

24. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Hakhoutstoof waaruit 3 stammen groeien
Stamomvang, 44cm en 32 cm en kleinere takken



25. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 3 waarvan een korte stam
Omvang 44 cm, 32 cm en takken met kleinere omvang
Hakhoutstoof



26. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stammen 15 met veel kleine takken
Stamomvang van de dikste takken 80 en 64 cm
Voet van de boom 110 x 100 cm.



Struik en bomen na de Houtmanbrug tot de brug voor het viaduct.

Nu volgen elf bomen en een struik.

- 27 Struik: Gewone vlier, *Sambucus nigra* (102.265-488.839)
Stam 1 en enkele kleine takken
Stam omvang 53 cm
28. Boom, Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 2
Stamomvang 75 cm en 58 cm
Voet van de boom 47 cm x 54 cm
29. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 3
Stamomvang 50 cm, 58.5 cm, 62 cm
Voet van de boom 42 cm x 60 cm

Vier bomen Zwarte elzen hieronder beschreven.



Foto: Vier Zwarte elzen op rij.

30. Boom, Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 1
Stamomvang 64cm
Voet van de boom 50 x 54 cm
31. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 2
Stamomvang 59 cm en 50cm
Voet van de boom 110 x 52 cm
32. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stam 2 en kleinere stammen
Stamomvang 60 cm 52 cm
Voet van de boom 1.50 cm x 100 cm
33. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*
Stammen 2 en kleine takken
Stamomvang 63 en 70 cm

Vijf Zwarte elzen, langs de Brouwersvaart, hieronder beschreven.



Foto: Vijf x Zwarte els, langs de Brouwersvaart.

34. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa* (coördinaten 102.317-488.821)

Stammen 2

Stamomvang 55 cm en 32.5 cm

Voet van de boom 90 x 88 cm

35. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stam 1 die zich vertakt in 2 stammen

Stamomvang 60 cm en 75 cm

Voet van de boom 100 x 60 cm

36. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stammen 2

Stamomvang 60 cm en 75 cm

Voet van de boom 60x 60 cm

37. Boom: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stam 1 en kleinere stammen

Stamomvang 58 cm

Voet van de boom 1.30 x 63 cm

38. Hakhoutstoof: Zwarte els, *Alnus glutinosa*

Stammen 2

Stamomvang 61 cm en 47.5 cm

Voet van de boom 50x 30 cm



Foto: Hakhoutstoven op de noordoever



Foto: Detail van de haag langs het Houtmanpad. Gewone vlier.

Verzamelde informatie over de historie van de Brouwersvaart:

De Brouwersvaart was oorspronkelijk ook een duinrel, een natuurlijke stroom, die in de 15de eeuw is uitgegraven en verbreed voor transport van zand uit de duinen. In de 17de eeuw werd het schone water uit de Brouwerskolk, een duinwaterwel, gebruikt door de vele brouwerijen in de stad. De vaart loopt van de Brouwerskolk in Overveen naar de Leidsevaart, bij de Raaksbrug.

Wikipedia: **Geschiedenis** Vanaf de 16e eeuw gebruikten Haarlemse brouwerijen schoon [duinwater](#) voor het maken van bier. Nadat de Oude Brouwerskolk te vervuild was geraakt, wordt rond 1650 de (nieuwe) Brouwerskolk gegraven. De Brouwersvaart die door het open veld liep verbond de kolk met de stad. In de 17e eeuw hadden steden als Haarlem en Amsterdam steeds meer zand nodig voor hun stadsuitbreidingen. Via de Zandvaart (de huidige Marcelisvaart) en de Brouwersvaart werd het zand uit de zanderijen bij [Overveen](#) afgevoerd. Deze vaarten werden ook gebruikt om materialen aan te voeren voor de bouw van [buitenplaatsen](#) zoals [Elswout](#) aan de binnenduinrand. In die tijd vestigden zich ook de eerste groentekwekers in het gebied.

Brouwerskolkpark

De Brouwerskolk is in de 17e eeuw ontstaan als gevolg van zandwinning. Het

schone water uit de plas, die door de afgraving was ontstaan, stroomde via de Brouwersvaart richting Haarlem. Het water was erg schoon, omdat het kwelwater is uit de duinen. Daarom was het geschikt voor het brouwen van bier. Om die reden hadden de Haarlemse Brouwers belang bij de waterkwaliteit van de Brouwerskolk. (bron: Bos en duinparken Gemeente Bloemendaal)

Aardrijkskundig woordenboek 1840. Van de Brouwerskolk langs de Brouwersvaart naar de stad, een geliefkoosd uitstapje van de Haarlemmers.

Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde. 1867 Datum aanleg van waterleiding van Brouwerskolk naar Haarlem

Voor de aanvoer van water per schuit is een oude beek (een duinrel) gekanaliseerd en verlengd tot de Brouwerskolk. Website: 'Joppenbier uit Haarlem'.

De wandeling begint in de stad, bij de Zijlsingel en voert langs de **Leidsebuurt**, onder de **spoorbrug** door, naar de Houtmankade. Hier passeren we de voormalige bollenvelden van kwekerij Krelage, die inmiddels allemaal bebouwd zijn. We gaan onder de Randweg door, over de **kwakelbrug**, waarna we het rustieke **Houtmanpad** volgen. Hier is nog te zien dat dit gebied een belangrijk bloembollenverleden heeft. We steken de Korte Zijlweg over en vervolgen de wandeling langs het water en het plantsoen tot aan het slaperige Brouwerskolkje. Voor wie nog wat verder wil, is het een mooie uitdaging om richting Kraantje Lek (Duinlustparkweg) te lopen en hier het Visserspad te nemen, om uiteindelijk in Zandvoort te belanden.

(Bron: Historische Vereniging Haarlem, website)

Zanderij

"Vanaf de Middeleeuwen werd in de duinen zand gewonnen. Dit gebeurde op verschillende plaatsen. Het zand werd voor verschillende doeleinden gebruikt, afhankelijk van de kwaliteit en het soort zand dat gevonden werd. In het zuidelijke deel van het Nationaal Park zijn resten terug te vinden die verwijzen naar de afgraving van zand in het gebied. Het zand dat in Middenduin gewonnen, werd naar Haarlem vervoerd om het te gebruiken voor het ophogen van nieuwe bouwlocaties en het dempen van de grachten. De afvoer van het zand verliep hier via de Zandvaart, die nog altijd door het gebied loopt. De zandschippers voeren tot aan Schippersduin dat naar hen vernoemd is, om vervolgens de boot te keren en naar Haarlem terug te varen." (Bron: Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Inventarisatie van bekende en cultuurhistorische en aardkundige waarden. (Pagina 8 van 39)

Waterwinning

"In de Brouwerskolk voeren waterschepen af en aan om het water naar de bierbrouwerijen te vervoeren." (Bron: Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Inventarisatie van bekende en cultuurhistorische en aardkundige waarden. (Pagina 9 van 39)

Bron: Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Inventarisatie van bekende en cultuurhistorische en aardkundige waarden. NH steunpunt cultureel erfgoed. Pagina 16 en 17.

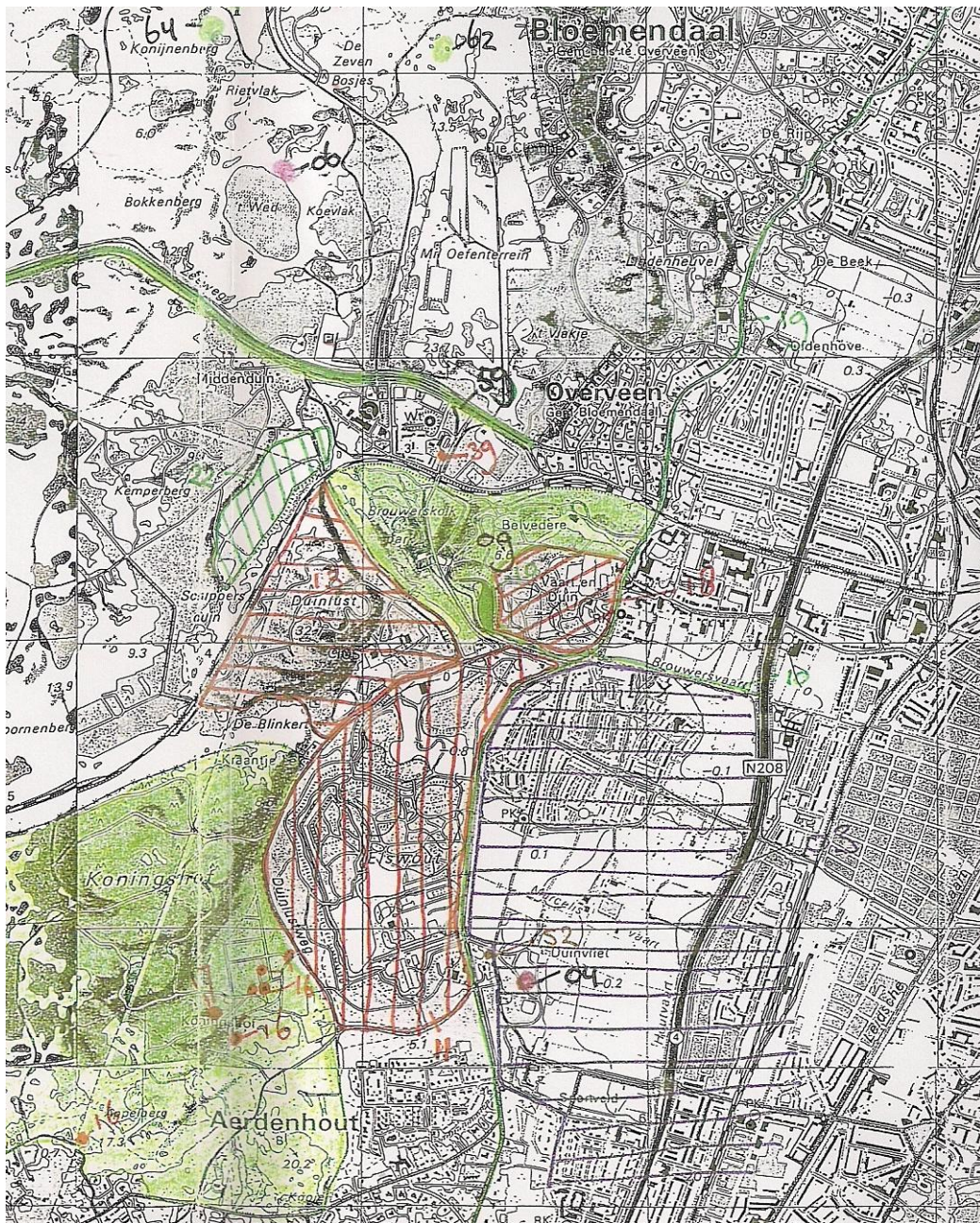
Informatie over Brouwerskolkpark en de Brouwersvaart

NATIONAAL PARK ZUID-KENNERLAND, EEN INVENTARISATIE VAN DE BEKENDE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN
04PD16

Code	09
Toponiem	Brouwerskolkpark
Typering	Park
Periode van Ontstaan	1915

Beschrijving	De Brouwerskolk is een in de 17 ^e eeuw gegraven watergang, waaruit door de bierbrouwers van Haarlem het schone duinwater werd gehaald dat werd gebruikt voor het bier. In het park is een uitzichtpunt aangelegd, de Belvédère, dat is voorzien van een theehuis. Het park is aangelegd naar ontwerp van de landschapsarchitect L.A. Springer
Waardering	-
Motivering	-
Bescherming	-
Adres	Brouwerskolkweg
Nummer CHW-kaart, RdMz, ROB of aardkundig gebied	-
Bron	Backer e.a., 1998
Aanbevelingen	Parkkarakter behouden, nader onderzoek naar de aanleg van het park, de Belvédère en het theehuis

Code	10
Toponiem	Brouwerskolk – Brouwersvaart
Typering	Duinbeek, vaart
Periode van Ontstaan	-
Beschrijving	Uit de beek werd duinwater gewonnen door de brouwers van Haarlem om bier te brouwen. Het water werd uit de Brouwerskolk ingenomen door dekschuiten, die vervolgens via de Brouwersvaart naar Haarlem voeren om het water te gebruiken voor het brouwen van bier.
Waardering	Van waarde (CHW-kaart)
Motivering	In de binnenduinrand kwamen veel duinbeken voor. Vaak werden deze ook ge- of vergraven. De Brouwerskolk is hiermee niet zeldzaam, maar wel belangrijk als herkenbaar onderdeel van de ontwikkelingsgeschiedenis van Zuid-Kennemerland.
Bescherming	-
Adres	-
Nummer CHW-kaart, RdMz, ROB of aardkundig gebied	CHW: KEN292G
Bron	Haartsen, e.a., 2000
Aanbevelingen	Behouden van de kolk, mogelijk zijn archeologische sporen te vinden. Nader onderzoek hiernaar is noodzakelijk bij ingrepen in het landschap, met name voor bodemroerende ingrepen.



Kopie van: 'Kaart met cultuurhistorische waarden'

De Brouwersvaart en het Houtmanpad maken deel uit van cultuurhistorische waarden.

(Bron: Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Inventarisatie van bekende en cultuurhistorische en aardkundige waarden.)

Geraadpleegd:

Advies ingewonnen bij Ecologisch Adviesbureau Maes, specialist in cultuurhistorisch groen en inheemse bomen en struiken. www.ecologischadviesbureaumaes.nl/bureau

Literatuur:

- Inheemse bomen en struiken In Nederland en Vlaanderen, B. Maes
- Bosrandbeheer voor vlinders en andere ongewervelden; Kars Veling, John Smit & Vivian Siebering. KNNV Uitgeverij.
- Nationaal Park Zuid-Kennemerland. Inventarisatie van bekende cultuurhistorische en aardkundige waarden. Uitgave NH Steunpunt cultureel erfgoed.

Haarlem, 3 september 2012.

Anneke H. Koper

Van Twiskplein 7

2015 HS Haarlem



Foto: Libel, vrouwtje Blauwe glazenmaker, zet eitjes af in de oever van Houtmanpad.
Eerste waarneming in de regio 31 augustus 2012.